

Діагностування розвиненості психофізичної витривалості офіцерів військового управління на етапі оперативно-тактичної підготовки

В. В. Ягупов, С. Ф. Костів

Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, м. Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: 12skostiv@gmail.com

Paper received 08.10.19; Accepted for publication 22.10.19.

<https://doi.org/10.31174/SEND-PP2019-207VII84-02>

Анотація. У статті проведено комплексний науковий аналіз, узагальнення інформації, отриманої з наукових і літературних джерел, анкетування з науковими та науково-педагогічними працівниками, які були експертами, що сприяло обґрунтуванню критеріїв і показників діагностування розвиненості психофізичної витривалості у майбутніх професіоналів військового управління, які досить повно й об'єктивно дозволяють з'ясувати її розвиненість на етапі оперативно-тактичної підготовки в системі військової освіти.

Ключові слова: військово-професійна діяльність, оцінювання, рівні, критерії, показники, розвиток.

Вступ. Професійна підготовка військових фахівців є однією з головних завдань щодо забезпечення ЗС України висококваліфікованим персоналом. Відповідальність за формування і розвиток його військово-професійної компетентності покладена на систему військової освіти. Одним із компонентів цієї системи є підготовка офіцерів військового управління – майбутніх професіоналів військового управління (далі – ПВУ), однієї з цілей якої є розвиток їх професійно важливих якостей, у т. ч. безпосередньо й психофізичної витривалості. Для реалізації посадових компетенцій військовий професіонал повинен мати можливість успішно діяти зі складним озброєнням військового арсеналу і бути готовим до фізичного та емоційного перевантаження і при цьому мати хороше фізичне і психічне здоров'я, що є передумовою для подолання труднощів військово-професійної діяльності. Цілеспрямована військово-професійна адаптація військових професіоналів до регулярних психофізичних навантажень формує їх професійну та психологічну готовність до діяльності в складних умовах бойової обстановки, збереженню енергетичних ресурсів [1] у процесі виконанні бойових завдань. Таким чином, розвиток психофізичної витривалості майбутніх ПВУ сприяє якісному виконанню поставлених завдань.

Короткий огляд публікацій за темою. Сучасні військові реалії, зокрема призначення та завдання ЗС України в умовах збройної агресії РФ щодо нашої держави зумовлюють цілеспрямоване формування і розвиток психофізичної витривалості офіцерів у процесі військово-професійної підготовки. Ця якість відіграє важливу роль у процесі виконання ними поставлених завдань у стандартних та особливо в екстремальних ситуаціях, зокрема в бойових. Вона сприяє подоланню різних за об'ємом і рівнем бойових, фізичних і психічних навантажень і допомагає протистояти втомі – психічній, психофізіологічній і фізичній.

Аналіз і систематизація наукових джерел, узагальнення їх результатів дає можливість наголошувати про те, що вітчизняні і зарубіжні науковці досліджували та продовжують досліджувати професійно важливі якості фахівців, у т. ч. і психічні, психофізіологічні, фізичні. Актуальним для нас є наукові праці, в яких розглянуті професійні важливі якості з таких аспектів: фізичного (В.В. Андріанов, Н.Б. Вербин, N. Vysochina, С.М. Жембровський, С.М. Канішевський,

М.С. Корольчук, Т.Ю. Круцевич, О.В. Мещеряков, В.П. Озеров, Н.А. Орленко, В.М. Платонов, Л.П. Пилипей, Т.Р. Раєвський, С.В. Романчук, В.Г. Фотинюк, Sindre M. Dyrstad, Rune Soltvedt, Jostein Hallen та ін.), психологічного (Н.А. Агаєв, С.Д. Максименко, С.А. Мул, В.І. Осьодло, Н.А. Орленко, В.В. Стасюк, О.Ф. Хміляр, О.М. Шелухіна, В.В. Ягупов, J. Bondy, F. Martinescu та ін.), психофізіологічного (І.Ю. Александров, С.А. Данилов, О.М. Кокун, Г.В. Коробейніков, М.С. Корольчук, В.І. Кравченко, Т.В. Куценко, М.Ю. Макаруч та ін.), психофізичного (В.І. Вєсьолов, Я.М. Герчак, С.В. Залкін, Л.М. Кирилова, І.Г. Кривець, В.В. Пічурін, А.І. Полтавець, Л.В. Федотова, В.А. Чистяков, С.О. Юр'єв та ін.). Водночас нами з'ясовано, що недостатньо досліджуваною професійно важливою якістю є психофізична витривалість військових фахівців, у т. ч. майбутніх ПВУ.

Зокрема, така важлива психолого-педагогічна проблема як діагностувальний інструментарій для з'ясування розвиненості психофізичної витривалості майбутніх ПВУ залишається не розв'язаною, незважаючи на її практичну значущість в їх військово-професійній діяльності.

Метою статті є обґрунтування діагностувального інструментарію для з'ясування розвиненості психофізичної витривалості майбутніх ПВУ.

Матеріали та методи. Застосовано комплекс теоретичних та емпіричних методів дослідження. Теоретичні методи застосовувалися для проведення аналізу, синтезу та узагальнення інформації, що отримано з наукових і літературних джерел. Використано такі емпіричні методи, як анкетування експертів, які оцінювали діагностичний інструментарій розвиненості психофізичної витривалості майбутніх ПВУ. Узагальнено та систематизовано результати, які отримані за допомогою теоретичних та емпіричних методів дослідження. Усе це в цілому сприяло обґрунтуванню діагностувального інструментарію щодо з'ясування розвиненості психофізичної витривалості майбутніх ПВУ.

Результати і їх обговорення. Успішне виконання функціональних обов'язків майбутніми ПВУ у військово-професійній діяльності залежить від різних чинників і обставин, які насамперед пов'язані зі змістом цінностей військово-професійної діяльності та спрямованістю її мотивації, якістю військово-професійної

підготовки, здатністю успішно діяти у стандартних і найголовніше – в екстремальних бойових ситуаціях. Суттєву роль тут також відіграє сформованість професійно важливих якостей, серед яких важливим є психофізична витривалість, яка відіграє вирішальну роль у надскладних умовах бойової та навчально-бойової діяльності. Наприклад, в Війську Польському на Центральному полігоні Повітряних сил в Устці кандидати до служби в відділі Спеціальних Сил і відділі охорони в Варшаві закінчили свою 4-х місячну основну професійну підготовку сертифікаційним навчанням «HellWeek», на якому «протягом 5 діб досвідчені інструктори перевіряли межу їх психічної та фізичної витривалості» [2].

Отже, науковці слушно наголошують, що «Різні види діяльності призводять до втоми організму людини: розумової, сенсорної, емоційної, фізичної. Відповідно до них розрізняють чотири типи витривалості: розумову, сенсорну (витривалість аналізаторів), емоційну і фізичну... Витривалість... – це здібність людини протистояти втомі, що викликана м'язовою діяльністю. Мірою витривалості є час, протягом якого людина здатна підтримувати задану форму діяльності» [3, с. 98].

У зв'язку з цим для об'єктивного її діагностування необхідно обґрунтовувати діагностичний інструментарій, основу яких складають відповідні критерії і показники. У тлумачному словнику української мови критерій розглядається як «засіб судження, підстава для оцінки, визначення або класифікації чогось; мірило» [4, с. 588].

«У психології під критеріями розуміють ті якості явища, що відображають його суттєві характеристики і саме тому підлягають оцінці» [5, с. 35].

Науковці слушно наголошують, що «...критерій – це важлива й визначальна ознака, яка характеризує різні якісні аспекти явища та процесів, їхню сутність, а показник представляє собою кількісну характеристику явищ і процесів, які дають змогу зробити висновок про їхній стан у динаміці» [6, с. 161].

Зарубіжні дослідники (Девід Роберт Карлесс, Гордон Роуланд Джоухін та ін.) наголошують на точності виокремлення показників для оцінювання певних якостей компетентності, що дає можливість визначити змістовні проблемні питання для її оцінювання [7, с. 397], тобто кожен критерій має містити достатню кількість показників.

С.У. Гончаренко трактував критерій як «показники, які об'єднують у собі методи розрахунку, теоретичну модель розподілу і правила прийняття рішення про правдоподібність нульової або однієї з альтернативних гіпотез» [8, с. 181].

Науковцями сформульовані такі вимоги до критеріїв діагностування професійно важливих якостей: «а) об'єктивність, тобто відображення ознак, притаманних предмету, який досліджується, незалежно від свідомості та волі суб'єкта дослідження; б) відображення суттєвих ознак предмета діагностування; в) стійкість і постійність досліджуваних ознак; г) зв'язок із цілями, завданнями, функціями та змістом конкретного психологічного дослідження; д) безпосередній зв'язок між метою і кінцевим результатом досліджуваного явища» [9, с. 117].

Отже, у загальному розумінні критерій – це важлива й визначальна ознака, яка характеризує різні аспекти досліджуваного явища. Показник – це складова конкретного критерію, яка дозволяє діагностувати окрему ознаку досліджуваного явища у статичній та динамічній. Водночас слід наголошувати, що критерій – це поняття ширше, ніж показник. А отже, можлива ситуація, коли при одному критерії існує ціла низка показників. Разом із тим, критерій і показник тісно взаємопов'язані: науково обґрунтований вибір критерію значною мірою зумовлює правильний вибір системи показників і, навпаки, якість показника залежить від того, наскільки він повно й об'єктивно характеризує прийнятий критерій [10, с. 145].

Вважаємо, що критерій за своїм змістом є ширшим, ніж показник і може розкриватися, як через один, так і через цілу низку показників, які складають певну систему. Критерій виражає загальну сутнісну ознаку, за якою і відбувається оцінювання, діагностування, вимірювання та порівняння досліджуваних педагогічних явищ. Відповідно, міра його вияву, якісна сформованість, розвиненість, визначеність виражається низкою показників, які поділяються, у свою чергу, за конкретними ознаками. При цьому критерії, показники та їх ознаки є елементами певної системи, яким характерна внутрішня впорядкованість, взаємозумовленість і, відповідно, цілісність якої забезпечується повнотою відображення досліджуваного явища, а в нашому випадку – певного компонента психофізичної витривалості ПВУ.

Для обґрунтування критеріїв і показників діагностування розвиненості психофізичної витривалості майбутніх ПВУ проаналізуємо наукові підходи дослідників (Н.Б. Вербин, С.М. Жембровський, Т.М. Мацевко, Н.А. Орленко, В. Г. Фотинюк та ін.), які розв'язують проблему обґрунтування критеріїв і показників її діагностування у даній категорії військовослужбовців. Так Т.М. Мацевко виділяє такі критерії діагностування управлінської компетентності майбутніх магістрів військового управління (далі – МВУ): інтелектуальна готовність до вирішення завдань управлінської діяльності, інтерактивність, суб'єктна активність особистості слухача [11, с. 66-70]. Визначені критерії не дозволяють, на нашу думку, в повному обсязі об'єктивно оцінити їх управлінську компетентність, оскільки не охоплюють не всі її компоненти.

В. Г. Фотинюком у процесі дослідження професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх бакалаврів з авіації та космонавтики, які завжди діють, практично, в складних, а інколи й в екстремальних умовах, були виділені такі критерії для визначення ефективності методики такої підготовки: мотиваційний; когнітивний; діяльнісний; рефлексивний [12, с. 10]. Позитивним аспектом є те, що науковцем достатньо системно охоплені основні складові такої підготовки та її результат.

Н.Б. Вербиним, враховуючи змістовні характеристики і специфічні особливості розвитку професійної витривалості майбутніх МВУ вдосконалено професійно орієнтовані критерії та показники її оцінювання – «ціннісно-мотиваційний, емоційно-вольовий, інтелектуальний, операційний і суб'єктно-

результативний» [13, с. 10]. Важливим є те, що ці критерії оцінювання її розвиненості взаємопов'язані між собою та відображають компетентнісний, суб'єктно-діяльнісний, контекстний і системний підходи щодо її розвитку та діагностування.

С.М. Жембровський визначив критерії оцінювання ефективності методики організації самостійної роботи з фізичної підготовки офіцерів оперативно-тактичної ланки управління, зокрема такі: ціннісно-мотиваційний – для відображення основних цілей, потреб, мотивів, цінностей і мотивації, що спонукають до постійних активних занять фізичною підготовкою (основним показником є сформованість мотиваційної сфери щодо фізичного самовдосконалення); морфо-функціональний – для вияву змін у фізичному стані майбутніх МВУ (фізичний розвиток, функціональний стан, фізична працездатність); суб'єктний – для визначення здоров'я майбутніх МВУ за показниками самооцінки та стійкості організму до несприятливих чинників навколишнього середовища; оцінно-результативний – для визначення рівня загальної фізичної підготовленості (загальна фізична підготовленість, розвиненість фізичних якостей) [14, с. 122]. Такий підхід є важливим для суб'єкта військово-професійної діяльності, який сприяє самовдосконалюванню управлінських якостей, у т. ч. й психофізичної якості.

Зазначимо, що для визначення критеріїв і показників діагностування розвиненості психофізичної витривалості майбутніх ПВУ доцільно з'ясувати вимоги до них. Це такі: «свідома активність, безпосередньо спрямована на професійну діяльність; включеність у систему суспільно-виробничих відносин шляхом виконання конкретних посадових компетенцій у певному професійному середовищі як суб'єкта професійної діяльності; ступінь сформованості провідних психічних властивостей та якостей як представника певного професійного середовища та конкретного фахівця; це, насамперед, сформованість професійної свідомості та самосвідомості, фахової Я-концепції, системи індивідуальних цінностей професійної діяльності та фахового буття; свідома цілеспрямована саморегуляція та самодетермінація своєї поведінки й діяльності в певному професійному середовищі; готовність і здатність нести усвідомлено повну відповідальність за результати, а також наслідки своїх дій, вчинків, поведінки і діяльності в межах виконання своїх посадових компетенцій; професійна суб'єктність, тобто професійна підготовленість, суб'єктна готовність і фахова здатність бути суб'єктом професійної діяльності в певному професійному середовищі» [15, с. 23].

Водночас нами проведено бесіди з науковими та науково-педагогічними працівниками, які найбільш компетентні в сфері досліджуваного явища – психофізичної витривалості, та анкетування слухачів з метою з'ясування їх думок і ставлень, які впливають на розвиток їх психофізичної витривалості як майбутніх ПВУ. Висновок такий: у них необхідно розвивати такі якості: психічну стійкість, управлінське мислення, пам'ять, професійну витривалість, вольові якості.

Таким чином, особливості військово-професійної діяльності, специфіка управлінської діяльності офіцерів, різні погляди вчених, науково-педагогічних пра-

цівників, слухачів щодо розвитку професійно важливих якостей, результати досліджень щодо сутності і змісту психофізичної витривалості [16, с. 261-268] дають можливість виокремити такі критерії діагностування розвиненості психофізичної витривалості майбутніх ПВУ: ціннісно-мотиваційний, когнітивний, емоційно-вольовий, професійно-діяльнісний і суб'єктний.

Ціннісно-мотиваційний критерій є важливим і вирішальним, оскільки він в першу чергу дає можливість діагностувати ціннісне ставлення майбутніх ПВУ до свого обраного військового фаху, що впливає на потреби, мотиви та мотивацію щодо їх майбутньої військово-професійної діяльності [17, с. 268]. Він дозволяє з'ясувати сукупність військово-професійних інтересів, а сформовані цінності і зміст мотивів виконують стимуляційну функцію у розвитку психофізичної витривалості. Цей критерій дозволяє з'ясувати їх мотивацію щодо розвитку психофізичної витривалості та її спрямованість.

Показниками цього критерію є такі: цінності військово-професійної діяльності та мотивація до розвитку психофізичної витривалості.

Когнітивний критерій дозволяє з'ясувати військово-професійні знання у майбутніх ПВУ, які відображають основні когнітивні аспекти – знання – щодо розвитку їх психофізичної витривалості, необхідну для успішного вирішення поставлених завдань у стандартних та екстремальних ситуаціях [17, с. 269]. Отже, майбутній ПВУ має знати свою природу психофізичної витривалості, методи, технології та засоби її розвитку.

Показники: знання щодо розвитку своєї психофізичної витривалості; знання з особливостей функціонування нервової системи та протікання психічних станів у стандартних та екстремальних ситуаціях діяльності.

Емоційно-вольовий критерій дає можливість діагностувати розвиненість емоційно-вольової складової психофізичної витривалості майбутніх ПВУ. Він дозволяє з'ясувати рівень розвиненості їх емоційно-вольових якостей (мобілізація фізичної і розумової здатності, терпіння, витримка, сміливість, рішучість тощо); емоційно-вольову стійкість до тривалих напружених дій і навантажень у процесі реалізації посадових компетенцій [17, с. 269].

Показники такі: емоційний стан, стресостійкість і соціальна адаптованість.

Професійно-діяльнісний критерій є важливим, оскільки дає можливість діагностувати практичну здатність переносити психофізичні навантаження майбутніми ПВУ. Він дозволяє з'ясувати у них такі навички, вміння та здатності, які необхідні в процесі виконання завдань у різних ситуаціях на фоні втоми [17, с. 269]. Це фізична витривалість, практичне мислення, увага, оперативна пам'ять, стійкість функціонування нервової системи протягом тривалого часу.

Показники такі: фізична витривалість військово-прикладного характеру, стан нервової системи, психічний стан.

Суб'єктний критерій дає можливість діагностувати суб'єктну здатність майбутніх ПВУ до подолання психофізичної втоми, з'ясувати усвідомлення ними

необхідності розвитку психофізичної витривалості [17, с. 270]. Функція даного критерію є інтегративною, оскільки вона дає можливість діагностувати їх суб'єкту здатність до самовдосконалення своєї психофізичної витривалості, об'єктивного її самооцінювання, самодетермінації та самокорегування.

Показники: самооцінка і загальна інтернальність щодо розвитку психофізичної витривалості.

Отже, визначені критерії і показники діагностування розвиненості психофізичної витривалості майбутніх ПВУ дають змогу отримати кількісні показники трансформувати в їх якісні показники, що дозволяє об'єктивно діагностувати ступінь її розвиненості. Нами визначено чотири рівні її розвиненості: низький, середній, достатній і високий (табл. 1).

Таблиця 1. Критерії і показники діагностування розвиненості психофізичної витривалості майбутніх ПВУ

Критерії	Показники	Рівні	Характеристика рівнів
1	2	3	4
Ціннісно-мотиваційний	1. Цінності фахової діяльності. 2. Мотивація до розвитку психофізичної витривалості.	Низький	Свідоме сприйняття необхідності розвитку психофізичної витривалості, як професійно важливої якості у майбутній управлінській діяльності майже відсутнє. Ця категорія займає позицію спостерігача, пріоритетом є власна матеріальна вигода; ціннісні орієнтації до військово-професійної діяльності недостатньо виражені; у мотиваційній сфері спостерігається уникнення труднощів; відсутня саморефлексія щодо професійного вдосконалення; переважає бажання здобути освіту без прагнення оволодіти глибокими знаннями і розвинути професійні важливі якості.
		Задовільний	Спостерігається виникнення потреби щодо розвитку психофізичної витривалості; проявляється домінування професійних інтересів над особистими; присутній стан тривожності і невпевненості в діях у процесі розвитку психофізичної витривалості; недостатнє розуміння сутності та важливості її розвитку.
		Достатній	Достатньо виражені ціннісні орієнтації щодо розвитку психофізичної витривалості; бажання отримати необхідні знання підкріплюються мотивацією; достатнє розуміння сутності та важливості розвитку психофізичної витривалості; усвідомлення цінностей щодо її розвитку та достатня мотивація до цього.
		Високий	Сильне вираження ціннісних орієнтацій щодо розвитку психофізичної витривалості; високий рівень мотивації щодо її розвитку; високий рівень розуміння сутності та важливості її розвитку; усвідомлення розвитку психофізичної витривалості як професійно важливої якості для успішної військово-професійної діяльності.
		Низький	Слабкі знання з проблеми психофізичної витривалості; не розуміння теоретичних основ військово-професійної підготовки слухачів, що впливає на розвиток їх психофізичної витривалості; відсутні знання особливостей функціонування нервової системи та протікання психічних станів у стандартних та екстремальних ситуаціях; відсутні знання щодо методів, засобів розвитку психофізичної витривалості в системі військово-професійної підготовки.
Когнітивний	1. Знання основ військово-професійної підготовки офіцерів, що впливає на розвиток їх психофізичної витривалості. 2. Знання особливостей функціонування нервової системи у стандартних і екстремальних ситуаціях. 3. Знання особливостей протікання психічних станів у стандартних і екстремальних ситуаціях.	Задовільний	Слабкі знання з проблеми психофізичної витривалості; знання окремих фрагментів з теоретичних основ військово-професійної підготовки, що впливає на її розвиток; елементарні знання особливостей функціонування нервової системи та протікання психічних станів у стандартних і екстремальних ситуаціях; знання прийомів, методів і засобів розвитку психофізичної витривалості в системі військово-професійної підготовки.
		Достатній	Достатні знання з теоретичних і практичних основ військово-професійної підготовки, що впливає на розвиток психофізичної витривалості; розуміння основних понять, явищ, закономірностей і в'язків щодо психофізичної витривалості; розуміння прийомів, методів, технологій і засобів її розвитку в системі військово-професійної підготовки.
		Високий	Системні знання з проблеми психофізичної витривалості; глибокі знання з теоретичних і практичних основ військово-професійної підготовки, що впливає на розвиток психофізичної витривалості; вміння застосовувати творчі підходи до функціонування нервової системи та протікання психічних станів у стандартних і екстремальних ситуаціях; самостійне розроблення нових методів, методик, засобів розвитку психофізичної витривалості в системі військово-професійної підготовки ПВУ.

Критерії	Показники	Рівні	Характеристика рівнів
1	2	3	4
Емоційно-вольовий	1. Емоційний стан. 2. Стресостійкість і соціальна адаптація.	Низький	Не розвинута емоційна реакція щодо розвитку психофізичної витривалості; недостатньо розвинуті вольові якості для подолання труднощів у процесі її розвитку; спостерігаються негативні емоції та вольові якості у процесі її розвитку; недостатньо розвинуті емоційно-вольові якості (мобілізація фізичних і розумових здатностей, терпіння, витримка, сміливість, рішучість тощо); слабка емоційно-вольова стійкість до тривалих напружень і навантажень.
		Задовільний	Спостерігається позитивна емоційна реакція на виконання військово-професійних завдань щодо розвитку психофізичної витривалості; розуміння необхідності управління психоемоційним станом у процесі її розвитку; емоційно-вольові якості недостатньо сприяють подоланню труднощів; з'являється розуміння необхідності розвитку емоційно-вольової стійкості.
		Достатній	Достатньо розвинуті емоційно-вольові якості щодо розвитку психофізичної витривалості; спостерігається управління психоемоційним станом у процесі військово-професійної діяльності; проявляється стійкість нервової системи при подоланні втом.
		Високий	Високий рівень розвиненості емоційно-вольових якостей; емоційно-вольова стійкість дозволяє виконувати військово-професійні завдання довготривалого характеру; здатність протистояти втомі; висока витривалість нервової системи.
Професійно-діяльнісний	1. Фізична витривалість. 2. Стан нервової системи. 3. Психічний стан.	Низький	Слабка фізична витривалість, що не досягає порогового рівня таблиці нарахування балів за виконання вправ з фізичної підготовки; не виражене зусилля у процесі розвитку витривалості на навчально-тренувальних заняттях з фізичної підготовки; нестійкий психічний стан негативно впливає на психічну роботу мозку щодо розвитку психофізичної витривалості.
		Задовільний	Низька фізична витривалість, яка перевищує пороговий рівень таблиці нарахування балів за виконання вправ з фізичної підготовки, але він не досягає до показників достатнього рівня; виражене не повне викладення зусиль у процесі розвитку витривалості на навчально-тренувальних заняттях з фізичної підготовки; виявлення середньо-сильної нервової системи у процесі розвитку витривалості; недостатньо стійкий психічний стан знижує психічну роботу мозку щодо розвитку психофізичної витривалості.
		Достатній	Рівень розвиненості фізичної витривалості значно перевищує пороговий рівень таблиці нарахування балів за виконання вправ з фізичної підготовки; спостерігається старанність у процесі розвитку витривалості на навчально-тренувальних заняттях з фізичної підготовки; виявлена середня сила нервової системи у процесі розвитку витривалості; стійкий психічний стан покращує психічну роботу мозку щодо розвитку психофізичної витривалості.
		Високий	Висока фізична витривалість; спостерігається повне викладення зусиль у процесі розвитку витривалості на навчально-тренувальних заняттях з фізичної підготовки; виявлена сильна нервова система у процесі розвитку витривалості; стійкий психічний стан підвищує психічну роботу мозку щодо розвитку психофізичної витривалості.
Суб'єктний	1. Самооцінка. 2. Загальна інтернальність.	Низький	Відсутність умінь об'єктивно самооцінювати результати розвитку психофізичної витривалості; низький рівень суб'єктивного контролю; не сформованість здатності самостійно застосувати знання, навички і вміння щодо розвитку психофізичної витривалості; не спостерігається самоаналіз щодо її розвитку; не усвідомлення необхідності її самовдосконалювати.
		Задовільний	Спостерігається зацікавленість у позитивних результатах розвитку психофізичної витривалості; присутнє переконання того, що успіхи і невдачі залежать насамперед від зовнішніх обставин; усвідомлення самостійного застосування знань, навичок і вмінь; усвідомлення необхідності самовдосконалювати психофізичну витривалість; спостерігається самоаналіз щодо її розвитку.
		Достатній	Усвідомлення необхідності вдосконалення результатів розвитку психофізичної витривалості; розуміння того, що рівень її розвиненості залежить насамперед від особистісних і професійно важливих якостей; достатнє вираження самостійного застосування знань, навичок і вмінь; спостерігається постійне самовдосконалення психофізичної витривалості; своєчасний самоаналіз рівня її розвиненості; спостерігається рефлексія щодо її розвитку.
		Високий	Усвідомлення необхідності постійного вдосконалення результатів розвитку психофізичної витривалості; високий рівень суб'єктивного контролю; високе вираження самостійного застосування знань, навичок і вмінь; спостерігається систематичне самовдосконалення психофізичної витривалості; систематичний самоаналіз і самооцінка її розвиненості; свідома саморефлексія щодо її розвитку.

Результати аналізу наукових джерел підтвердили, що недостатньо досліджуваною професійно важливою якістю є психофізична витривалість військових фахівців. При узагальненні результатів вивчення наукових праць вітчизняних і зарубіжних науковців з'ясовано, що проблемою розвитку психофізичної витривалості майбутніх ПВУ не займалися. Але для вирішення мети нашого дослідження необхідно обґрунтування критеріїв і показники її діагностування.

На початку дослідження з'ясовано зміст понять «критерій» і «показник». Ми підтримуємо думку науковців, які наголошують, що «...критерій – це важлива й визначальна ознака, яка характеризує різні якісні аспекти явища та процесів, їхню сутність, а показник представляє собою кількісну характеристику явищ і процесів, які дають змогу зробити висновок про їхній стан у динаміці» [6, с. 161].

На другому етапі дослідження проаналізовано наукові підходи дослідників (Н.Б. Вербин, С.М. Жембровський, Т.М. Мацевко, Н.А. Орленко, В. Г. Фотинюк та ін.), які розв'язують проблему обґрунтування критеріїв і показників діагностування професійно важливих якостей та процесів у даній категорії військовослужбовців, зокрема, – це управлінське мислення, професійно-прикладна фізична підготовка, професійна витривалість. Це дозволило нам з'ясувати зміст і головні складові, які науковці наповнюють критерії і показники для якісного діагностування досліджуваної якості чи процесу. Отже, особливості військово-професійної діяльності, специфіка управлінської діяльності офіцерів, різні погляди вчених, нау-

ково-педагогічних працівників, щодо розвитку професійно важливих якостей, результати досліджень щодо сутності і змісту психофізичної витривалості [17, с. 261-268] дозволило виокремити такі критерії діагностування розвиненості психофізичної витривалості майбутніх ПВУ: ціннісно-мотиваційний, когнітивний, емоційно-вольовий, професійно-діяльнісний і суб'єктивний.

Для оцінювання та логічного розташування критеріїв діагностування досліджуваного явища проведено анкетування з науковими та науково-педагогічними працівниками, які є експертами та найбільш компетентними в розв'язанні даного проблемного питання.

Ці результати є новими у порівнянні з даними інших наукових праць.

Висновки. Проведення комплексного наукового аналізу, узагальнення інформації отриманої з наукових і літературних джерел, анкетування наукових і науково-педагогічних працівників, які були експертами, обрахування коефіцієнту конкордації Кенделла та його статистична значущість сприяло обґрунтуванню критеріїв і показників діагностування розвиненості психофізичної витривалості майбутніх ПВУ, які досить повно й об'єктивно дозволяють з'ясувати її динаміку.

Обґрунтовано такі критерії діагностування розвиненості психофізичної витривалості майбутніх ПВУ: ціннісно-мотиваційний, когнітивний, емоційно-вольовий, професійно-діяльнісний і суб'єктивний.

Визначено та охарактеризовано чотири рівні її розвиненості: низький, середній, достатній і високий

ЛІТЕРАТУРА

- Romanchuk S. V., Boyarchuk A. M., Romanchuk V. N. Existent state and prospective directions of physical training improvement in Land Forces. *Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports*. 2010. Vol.12, P. 125–128.
- Ekstremalny sprawdzian wytrzymałości psychicznej i fizycznej: wytrzymałość zawodowa (Hell Week). URL : <http://www.zoom.mon.gov.pl/galerie/hell-week-ekstremalny-sprawdzian-wytrzymalosci-psychicznej-i-fizycznej/> (updated 2019 may 29).
- Опанасюк Ф. Г., Грибан Г. П. Витривалість та методика її вдосконалення. *Основи розвитку фізичних якостей студентів*: Навч.-метод. посіб. Житомир: Вид-во «Державний агроєкологічний університет», 2006. С. 91–98.
- Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови : з дод., Ірпінь : ВТФ Перун, 2009. 1736 с.
- Києнко-Романюк Л. А. Розвиток критичного мислення студентської молоді як загальнопедагогічна проблема : дис.... канд. пед. наук : 13.00.01 / Київ, 2007. 235 с.
- Ягупов В. В., Застело О. Критерії та показники оцінювання розвиненості діагностичної компетентності викладачів іноземних мов ВВНЗ. *Scientific letters of academic society of Michal Baludansky*. Košice, Slovak Republic: Academic society of Michal Baludansky Editorial Office. 2018. Vol. 6, № 3. P. 159–164. (ISSN 1338-9432).
- Carless D. R., Joughin G. R., Mok M. C. Learning-oriented assessment: principles and practice. *Assessment & Evaluation in Higher Education*. 2006. № 31(4), P. 395–398.
- Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ, 1997. 374 с.
- Ягупов В. В., Фурс О. Й. Особливості діагностування психічної саморегуляції у майбутніх фахівців екстремальних видів діяльності. *Організаційна психологія економіки*
- мична психологія: Науковий журнал / За науковою редакцією С. Д. Максименка та Л. М. Карамушки. 2018. № 1 (12), С. 116–123.
- Бойко О. В. Формування готовності до управлінської діяльності у майбутніх магістрів військово-соціального управління : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2005. 244 с.
- Мацевко Т. М. Психологічні особливості розвитку управлінської компетентності майбутніх магістрів військового профілю : дис.... канд. психол. наук : 19.00.09 / Національна академія оборони України. Київ, 2007. 220 с.
- Фотинюк В. Г. Професійно-прикладна фізична підготовка майбутніх бакалаврів з авіації та космонавтики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2014. 239 с.
- Вербин Н. Б. Розвиток професійної витривалості майбутніх магістрів військового управління у процесі оперативного-тактичної підготовки : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. Національний університет оборони України імені Івана Черняховського. Київ, 2018. 18 с.
- Жембровський С. М. Методика організації самостійної роботи з фізичної підготовки офіцерів військового управління оперативно-тактичного рівня : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Хмельницький, 2013. 240 с.
- Ягупов В. В. Професійний розвиток особистості фахівця: поняття, зміст та особливості. *Наукові записки НАУКМА. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*. Київ, 2015. Т. 175. С. 22–28.
- Костів С. Ф. Сутність і зміст психофізичної витривалості професіоналів військового управління у сфері оборони оперативно-тактичного рівня. *Проблеми освіти. Науко-*

вий збірник. Інститут модернізації змісту освіти МОН України. Вінниця, 2018. Вип. 88, ч. 1. С. 261–268.

17. Костів С. Ф. Критерії, показники і рівні оцінювання розвитку психофізичної витривалості майбутніх професіоналів військового управління. *Військова освіта. Збірник наукових праць. Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського*. Київ, 2018. Вип. 37, №1. С. 166–173.
- REFERENCES**
3. Opanasyuk F.G., Griban G.P. Endurance and how to improve it. // *Fundamentals of students' physical qualities development*. Zhytomyr, 2006. P. 91-98.
  4. Busel V. T. The Great Interpretive Dictionary of Modern Ukrainian. Irpin, 2009. P. 1736.
  5. Kienko-Romanyuk L. A. Development of critical thinking of student youth as a pedagogical problem. Kyiv, 2007. P. 235.
  6. Yagupov V.V., Zastelo O. Criteria and indicators of assessment of the development of diagnostic competence of foreign language teachers of higher education institutions // *Scientific letters of academic society of Michal Baludansky*. Kosice, Slovak Republic: Academic society of Michal Baludansky Editorial Office, 2018. P. 159-164.
  8. Goncharenko S. U. *Ukrainian Pedagogical Dictionary*. Kyiv, 1997. P. 374.
  9. Yagupov V. V., Furs O. Y. Features of diagnosing mental self-regulation in future specialists of extreme activities // *Organizational Psychology Economic Psychology: Scientific Journal*, 2018. P. 116-123.
  10. Boyko O. V. Formation of readiness for management activity in future masters of military-social management.. Cand. Diss. Kyiv. 2005; p. 244.
  11. Matsevko T. M. Psychological features of development of managerial competence of future masters of military profile.. Cand. Diss. Kyiv, 2007. P. 220.
  12. Fotinyuk V. G. Professional-applied physical training of future bachelors in aviation and cosmonautics.. Cand. Diss. Kyiv, 2014. P. 239.
  13. Verbin N. B. Development of professional endurance of future masters of military management in the process of operational and tactical training.. Cand. Diss. Kyiv, 2018. P. 18.
  14. Zembrovskiy S.M. Methods of organization of independent work on physical training of officers of military management of operative-tactical level. Cand. Diss. Khmelnytsky, 2013. P. 240.
  15. Yagupov V.V. Professional development of the personality of the specialist: concepts, content and features. *Proceedings. Pedagogical, psychological sciences and social work*. Kyiv, 2015; P. 22-28.
  16. Kostiv S. F. The essence and content of psychological and physical endurance of military management professionals in the field of defense of tactical and tactical level / *Problems of education. Scientific collection // Institute for the Modernization of the Content of Education of the Ministry of Education and Science of Ukraine*. Vinnytsia, 2018; P. 261-268.
  17. Kostiv S. F. Criteria, indicators and levels of evaluation of the development of psychological and physical endurance of future military management professionals / *District education // Collection of scientific papers. Ivan Chernyakhovsky National University of Defense of Ukraine*. Kyiv, 2018; 37(1). P. 166-173.

Diagnostics of psychological and physical endurance development of military management officers at the stage of operative and tactical training

V. Yagupov, S. Kostiv

Abstract. The article provides a comprehensive scientific analysis, generalization of information, received from scientific and literature sources, questionnaire of scientific and pedagogical workers, who were experts, which helped us to substantiate criteria and indicators of psychological and physical endurance development of future professionals of military management's diagnostics, which fully and objectively allow to determine its development at the stage of operative and tactical training in the system of military education.

Keywords: *military and professional activity, evaluation, levels, criteria, indicators, development.*